

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ РОСЛИН

під час органічного виробництва

Д. С. Піддубна

здобувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті звертається увага на важливий та нагальний елемент правового врегулювання – захист рослин під час органічного виробництва. Виокремлюється факт віднесення органіки як елемента єдиної складової до екологічного розвитку. Надається загальна характеристика чинному законодавству у відповідному напрямі дослідження та комплексний підхід стосовно можливості удосконалення нормативного врегулювання у ХХІ столітті.

Ключові слова: правовий захист, органічне виробництво, рослини, законодавство, нормативний акт.

В статье обращается внимание на важный и неотложный элемент правового урегулирования – защиту растений во время органического производства. Выделяется факт отнесения органики как элемента единственной составляющей к экологическому развитию. Предоставляется общая характеристика действующему законодательству в соответствующем направлении исследования и комплексный подход относительно возможности усовершенствования нормативного урегулирования в ХХІ веке.

Ключевые слова: правовая защита, органическое производство, растения, законодательство, нормативный акт.

In the article attention applies on the important and urgent element of legal settlement – defence of plants during an organic production. An author is select the fact of taking of organiki as an element of the unique constituent to ecological development. General description is given to the current legislation in the proper direction of research and complex approach in relation to possibility of improvement of normative settlement in XXI age.

Keywords: *legal defense, organic production, plants, legislation, normative act.*

У відповідності з державними програмами екологічного розвитку органічне виробництво виокремлюється його складовою. З урахуванням тенденцій розвитку технологій та застосування у широкому масштабі нових об'єктів правового врегулювання – генетично модифікованих організмів, які не поєднуються із досліджуваним напрямом, виникає потреба як у доктринальному, так і у практичному врегулюванні, встановленні аспектів стосовно захисту рослин. Адже саме останні (разом з земельними ресурсами) – основа на шляху отримання продукції, сировини, продуктів, що вирощуються на землях сільськогосподарського призначення, в першу чергу, під час органічного виробництва.

Вищеобумовлене чітко відображає взаємозв'язок наукового пошуку з подальшим практичним застосуванням та характеризується нагальністю.

Аналіз останніх наукових пошуків виокремлює факт відсутності ґрунтового висвітлення досліджуваної проблематики. Певні напрацювання містяться у працях В. І. Лозо, Ю. С. Шемшученка, А. П. Гетьмана, М. В. Краснової, І. І. Каракаша, Я. В. Пірка, В. І. Корхового, О. Ю. Піддубного та ін.

Мета нашого дослідження – це розгляд правового захисту рослин під час органічного виробництва, яке є складовою частиною на шляху закріплення екологічної безпеки та характеризується відсутністю відповідного нормативно-правового акта, що, як наслідок, зумовляє застосування чинного законодавства у загальному порядку.

Запровадження органічного виробництва безпосередньо пов'язане із складовими елементами, одними з яких є рослини, але не лише на стадії селекції, а й під час здійснення їхнього захисту.

Захист рослин – «комплекс заходів щодо зменшення втрат врожаю та запобігання погіршенню стану рослин сільськогосподарських та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, продукції рослинного походження через шкідників, хвороби і бур'яни» [8, с. 539] знаходимо в юридичній енциклопедії. Цікавим видається факт віднесення до захисту рослин – дерев, чагарників. Таке ж визначення надається Законом України «Про захист рослин» [5], вводяться інші терміни, які є складовими на шляху здійснення захисту рослин, зокрема бур'яни – «небажана рослинність в угіддях, посівах, насадженнях культурних рослин, яка конкурує з ними за світло, воду, поживні речовини, а також сприяє поширенню шкідників та хвороб» [5, с. 2], що означає існування одного сорту, який висіяний на певному полі, проте будь-яка інша рослина на ньому вважатиметься бур'яном. Такий підхід містить чітко господарське закріплення і характерний саме для аграрного та земельного права, а ось питання віднесення до екологічного буде спірним. Адже не всі рослини, які будуть знаходитись на угідді,

слід відносити до бур'янів, як шкідників. Наприклад, будяк – бур'ян, але і лікарська рослина (під час господарської діяльності, у відповідності з законодавчим визначенням, бур'ян, а в екологічному напрямі – лікарська рослина, яка застосовується у медичній галузі, а відповідно потребує правової охорони). Ці позиції будуть ключовими і під час здійснення органічного виробництва, що зумовить необхідність у особливій охороні земельних ділянок, що використовуються для такої діяльності, створить мету у вдосконаленні особливого режиму захисту рослин. Позитивним напрацюванням слугуватиме законодавче закріплення методів захисту рослин, які здійснюються через відповідні способи, які можливо виокремити у види: організаційно-господарські; агротехнічні; селекційні; фізичні; біологічні; хімічні та ін. Стосовно окреслених, подальшим, як доктринальним, так і законодавчим, стануть напрями закріплення їх особливих правових режимів. Такий вивід та шлях знаходиться погодження і у відповідності з напрямом втілення органічного виробництва, продукції, а також зменшення використання генетично модифікованих організмів у сільськогосподарській сфері України.

Виходячи із фактичного закріплення потреби отримання сертифікатів відповідності сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження щодо вмісту в них залишкової кількості пестицидів, агрохімікатів та важких металів, сертифіката про дотримання регламентів застосування пестицидів і агрохімікатів (тільки регуляторів росту рослин) у сільськогосподарській продукції та сировині рослинного походження, напрям запровадження органічного виробництва – такі положення не знаходять

свого узгодження, а тому потребуватимуть їх застосування до неорганічного виробництва. Разом з тим, обов'язково потрібно надавати увагу тому факту, що певні власники земельних ділянок можуть здійснювати органічне виробництво, але не отримуючи відповідного сертифіката, з існуючими національними позиціями та міжнародними стандартами відносити до органічної такої продукцію не є можливим, а ось до екологічно чистої – можна. З урахуванням практичного досвіду реалізації законодавчих актів у сфері сільськогосподарського виробництва, світових та національних тенденцій, існує реальна можливість – запровадження на теренах України трьох напрямів сільськогосподарського виробництва – органічне, екологічно чисте та традиційне; розробка їхніх правових режимів тощо. Звичайно, найбільшого законодавчого утиску повинно зазнати традиційне сільськогосподарське виробництво, оскільки передбачає застосування і стимуляторів росту, пестицидів, агрохімічних добрив тощо. Разом з тим, прирівняти у своїх правових аспектах органічне виробництво та продукцію з екологічно чистою, але з єдиною відмінністю, ті суб'єкти господарювання, а також власники земельних ділянок (паїв), які метою своєї діяльності мають експорт сільськогосподарської продукції як органічної, повинні отримувати та проходити усі стадії документального підтвердження. Маємо на увазі втілення у практичну реалізацію усіх правових приписів стосовно виробництва органіки, що існує на міжнародному рівні. Виходячи з цього, в Україні постає потреба розробки нових та вдосконалення існуючих нормативно-правових актів.

Враховуючи зазначене та аналізуючи Закон України «Про захист рослин»

[5], подальшим висвітленням повинні стати: основні принципи державної політики у сфері захисту рослин; основні вимоги щодо їхнього захисту; фітосанітарна діагностика, нагляд та прогноз розвитку і поширення шкідливих організмів; основні завдання державного контролю у сфері захисту рослин (щоб не існувало, як приклад, законодавчого закріплення – «запобігання масовому розмноженню та поширенню шкідливих організмів» [5, с. 5], при тому, що шкідливі організми у будь-якій кількості потребують запобігання їхнього розмноження, а не лише якщо є підстава до масового, при такому підході вже існуватиме потреба введення надзвичайного стану).

Державна політика у сфері здійснення захисту рослин виконується Кабінетом Міністрів України, Урядом Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері карантину рослин, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту рослин.

Закон України «Про захист рослин» [5] містить положення про запровадження особливого режиму захисту рослин у разі масового розвитку і поширення особливо небезпечних шкідливих організмів та потреби в додаткових заходах, ресурсах стосовно такої локалізації, ліквідації. Враховуючи властивості генетично модифікованих організмів і відсутність захисту від них у зазначеному нормативно-правовому акті, виникає справедливе питання, а під час наслідків, які можливі від застосування тощо таких організмів також буде запроваджуватись особливий режим захисту рослин, чи та-

кий факт ще взагалі не зазнавав розгляду, врегулювання?

Певні повноваження покладаються і на Головного державного фітосанітарного інспектора України, головних державних фітосанітарних інспекторів та державних фітосанітарних інспекторів.

Питання ввезення на територію нашої країни засобів захисту рослин вирішується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту рослин шляхом видачі погодження; при здійсненні експорту сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження потрібно отримати сертифікат про дотримання регламентів застосування пестицидів і агрохімікатів (тільки стимуляторів росту рослин); при здійсненні торгівлі та обігу на території України – отримати сертифікат відповідності сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження щодо вмісту в них залишкової кількості пестицидів, агрохімікатів та важких металів.

Враховуючи комплексний підхід дослідження, його першість, заклад початкових напрямів на шляху правового врегулювання важливих питань – запровадження органічного виробництва, зменшення можливості застосування генетично модифікованих організмів у сільськогосподарському виробництві, з ціллю забезпечити належний захист прав громадян у відповідності з міжнародними стандартами тощо, справедливим вбачається надання характеристики деяким правовим закріпленням із Закону України «Про карантин рослин» [6]. Аналіз ризиків – «процес оцінки біологічних, екологічних та економічних даних з метою визначення необхідності здійснення контролю за регульованими шкідливими

організмами та необхідних фітосанітарних заходів» [6, с. 2]; вводиться біологічний контроль – «спосіб контролю за регульованими шкідливими організмами з використанням біологічних контрольних організмів чи їх природних ворогів, антагоністів, конкурентів, що самовідтворюються» [6, с. 2], варто виокремити, що таке ж визначення надається і в словнику аграрного права [7, с. 32]; зараження – «присутність в об'єкті регулювання живого регульованого шкідливого організму, який становить загрозу для рослин» [6, с. 3]. З визначенням, особливої уваги набувають «насіння», «об'єкт», «об'єкти регулювання», «обстеження», «оцінка фітосанітарних ризиків», «ризик» та «рослини» – «рослини та їх частини, у тому числі насіння частини живих рослин, фрукти, овочі, бульби, бульбоцибулини, цибулини, кореневища, зрізані квіти, гілля з пагонами і листям, зрізані дерева, культури рослинних тканин, крім таких, до яких застосовується метод заморожування або термообробки» [6, с. 5]. Вважаємо, що саме окреслена термінологія, її аналіз є базовим на шляху розробки та втілення тих позицій, які характеризувались вище.

У сфері карантину рослин здійснюється державне управління, що покладене на Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері карантину рослин, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері карантину рослин, а організація забезпечується Головним державним фітосанітарним інспектором України, головними державними фітосанітарними інспекторами Автономної Республіки Крим, обласними, їхніми заступниками і державними фітосанітарними інспекторами. Закріпились відповідні пра-

ва та обов'язки належних суб'єктів. Детальній регламентації піддані фітосанітарні заходи, зокрема – їхні цілі, належний рівень, питань розробки, перегляду, внесення змін, прийняття таких заходів, а також проведення аналізу ризику і його управління.

Окреслений законодавчий перелік урегульованих питань Законом України «Про карантин рослин» [6] не є вичерпним, оскільки існують і інші елементи нормативного закріплення, які своїм підґрунтям мають напрям, який різниться із досліджуваним.

Здійснивши частковий науковий пошук із окресленого напрямку, можемо виокремити, що подальшим напрямом стане законодавче закріплення методів захисту рослин, які здійснюються через відповідні способи, та можливість їх виокремлення у види: організаційно-господарські; агротехнічні; селекційні; фізичні; біологічні; хімічні та інші; введення особливих правових режимів. Запровадження на теренах України трьох напрямів сільськогосподарського виробництва – органічне, екологічно чисте та традиційне. Прирівняти у своїх правових аспектах органічне виробництво та продукцію з екологічно чистою, але з єдиною відмінністю, ті суб'єкти господарювання, а також власники земельних ділянок (паїв), які метою своєї діяльності мають експорт сільськогосподарської продукції як органічної, повинні отримувати та проходити усі стадії документального підтвердження.

Подальшим висвітленням повинні стати: основні принципи державної політики у сфері захисту рослин; основні вимоги щодо їхнього захисту; фітосанітарна діагностика, нагляд та прогноз розвитку і поширення шкідливих організмів; основні завдання державного контролю у сфері захисту рослин.

Список використаної літератури

1. *Гетьман А. П., Лозо В. І.* Правове регулювання розвитку біотехнології і використання генетично модифікованих організмів (ГМО) в Європейському Союзі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://наука.jur-academy.kharkov.ua>
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. *Піддубний О. Ю.* Правовідносини із застосування біотехнології в окремих галузях суспільної діяльності: проблеми диференціації / О. Ю. Піддубний // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Право». – Вип. 19. – Т. 3. – Ужгород, 2012. – С. 75-79.
4. *Пірко Я. В., Корховий В. І.* Впровадження методів контролю генетично модифікованих компонентів у насінневому матеріалі сільськогосподарських культур та стандартизація їх нормативного забезпечення / Я. В. Пірко, В. І. Корховий // Генетичні ресурси рослин // Офіційний сайт Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>
5. Про захист рослин : Закон України від 14 жовтня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 50-51. – Ст. 310.
6. Про карантин рослин : Закон України від 30 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 34. – Ст. 352.
7. Словник з аграрного права / Уклад. В. П. Жушман, О. О. Погрібний, В. Ю. Уркевич / [За ред. В. П. Жушмана]. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2010. – 160 с.
8. Юридична енциклопедія : в 6-ти т. / [Редкол. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін]. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 2 : Д-Й. – 1999. – 744 с.
9. Там само. – Т. 4 : Н-П. – 2002. – 720 с.
10. Там само. – Т. 6 : Т-Я. – 2004. – 768 с.